Verkiezingsmanifest 2026-2030

Inhoudsopgave

Pag 2	inhoudsopgave
Pag 3	Hoe doen wij het? Anders!
Pag 4	Onstaan van de partij
Pag 5	Waar staan wij voor
	Visie & Missie
Pag 6	1. Sociaal Lokaal
	2. Investeer in en met mensen, radicaal gelijkwaardig & nieuwe democatie
	3. Wonen is een mensenrecht
	4. Gelijk behandelen waar het kan, voortrekken waar het moet
	5. Alles van waarde weegt mee!
	6. Veilig, leefbaar, vriendelijk voor elkaar
	7. Toekomst en preventie in de zorg
	8. Duurzaamheid dicht bij huis
	9. Sport, cultuur en ontmoeten
	10. Van Schoolbank naar bedrijfsvloer: Versterking van de keten
	10 a) Inclusie: Onderwijs en Zorg als Een geheel
	10 b) Huisvesting: Gelijkwaardigheid als bouwsteen
	11 Recreatie & Toerisme
	12 Bouwen aan vertrouwen
	Over de organisatie van het werk (Diversificatie)
	Over gegevensopslag (Digitale Soevereiniteit)
Uitgebreide versie	
p.18	Voorwoord SL!M: Sociaal, Menselijk, Anders
p.18	Vertrouwen als Fundament -Grote uitdagingen, echte mensen
p.19	Van de straat naar de raad en van de raad naar de straat
p.20	Hoofdstuk 1 **Hier zorgen we voor elkaar, omdat niemand alleen mag staan**.
p.23	Hoofdstuk 2 **Veilig samenleven**
p.24	Hoofdstuk 3 ***Een plek voor iedereen, want wonen is een mensenrecht***
p.25	Hoofdstuk 4 ***Een welvarende gemeente voor een brede welvaart***
p.26	Hoofdstuk 5 ***Een gezonde jeugd, fysiek en mentaal***
p.31	Hoofdstuk 6 ***De gemeente als bondgenoot; anders organiseren***
p.33	Hoofdstuk 7 ***Onze Visie: Leeuwarden Veilig, Groen en Toegankelijk voor Iedereen***
p.36	Nawoord & Colofon

SL!M

Hoe doen wij het?

Anders!

Steeds meer mensen ervaren afstand tot de politiek. Niet omdat zij zich afkeren van de samenleving, maar omdat zij zich niet altijd vertegenwoordigd voelen. SL!M is ontstaan vanuit de overtuiging dat dit anders kan én moet: door **politiek weer dichtbij mensen te brengen, met een frisse blik én met diep respect voor democratische waarden**.

SL!M is een nieuwe sociale lokale beweging, geworteld in het dagelijks leven van Leeuwarden. Onze leden en kandidaten komen uit allerlei hoeken van onze gemeente: mensen die vanuit hun beroep, buurt of betrokkenheid precies zien waar het knelt en waar het beter kan. Niet omdat zij "(n)iets met politiek hebben", maar omdat zij **vanuit ervaring weten wat hun gemeente nodig heeft. Juist die praktijkkennis vormt de basis van ons denken.**
Wij durven te stellen dat wij met onze lijst van mensen de meest diverse en meest accurate afspiegeling van onze gemeente laten zien! En daar zijn we niet alleen trots op, het is ook iets dat ons inziens gewoon zou moeten zijn!
In dit verkiezingsmanifest hebben we die ideeën zorgvuldig verzameld en helder opgeschreven. Ons doel is eenvoudig: **duidelijke keuzes maken, begrijpelijke taal gebruiken en altijd openstaan voor gesprek**. De 50 mensen die straks op de kieslijst van SL!M staan, zijn de komende vier jaar onze ogen, oren én handen in de gemeente. Samen bouwen we aan een bestuur dat luistert, uitlegt en verantwoordelijkheid neemt.

SL!M staat voor een lokale politiek die betrokken, eerlijk en praktisch is — niet tegen, maar vóór een sterke democratie.

- 🏠 **Lokaal verankerd en dicht bij ieders huis**
- ⚖️ **Opkomend voor al onze inwoners**
- 🔨 **Timmeren we hard aan de weg voor iedereen**
- 🌉 **Bouwen we bruggen**
- 🌆 **En gaan we voor alle dorpen en wijken in onze gemeente Leeuwarden**.

Dit alles was niet ontstaan zonder de mensen achter SL!M;

Svetlana Akolzina, Heleen Bakker, Erik de Boer, Tessa Boot, Monique Buising, Ronald van Buuren, Harmina Dijkstra, Bastianne, Dokter, Roberto Escalona, Mandy Francisca, Jente Gosens, Jildou Hania, Xavière Heeremans, Jollanda Helena, Rita Hogerhuis, Wim Hokken, Danait Isak, Esther de Jong, Cem Kaya, Freija Loonstra, Femke Molenaar, Nico Oegema, René de la Porte, Cristina Pinna, Jacob Jan Rentenaar, Rudi Reppert, Debbie Reyes, Danielle Rubingh, Judith de Ruiter, Patricia Ruurda, Wopke Schaafstal, Lindsay Stegenga, Jennifer Stroop, Georgina A. Tan, Sebas Veenstra, Mariska Visser, Petra Visser, Mahalia Westra, Gretha Wilpstra, Tabasum Yaqubi, Trang, Saida Youssef, Meijer ten Zijthoff, Lucas Zwolle

Naast deze mensen die ook op onze lijst staan, willen we ook al onze speciale SLIM meitinkers bedanken voor hun kritische blik, hun mooie feedback en hun tijd!

Ontstaan van de partij.

Onze partij is in 2025 ontstaan door een aantal raadsleden en fractieassistenten die zich vanuit de partijen GroenLinks Leeuwarden en PvdA Leeuwarden afsplitsten en met 46 anderen de nieuwe lokale partij SL!M oprichtten. Het grootste onderscheid ligt in een aantal zaken:

💛 💙 **Wij zijn een lokale partij en opereren als politiek platform. Leeuwarden zit in ons DNA, net zoals sociaal en groen dat zit**.

⏳ **Wij zijn een partij die voor verandering van de status quo is**. Soms betekent dat vooruit willen, soms juist terug naar wat er eerder was. Denk dan bijvoorbeeld aan straathoekwerkers of tal van banen die nu vrijwilligerswerk zijn geworden, dat moet weer terug voor meer verbinding en (sociale) zekerheid. SL!M pleit voor het versimpelen van de samenleving met korte lijnen en beslissingsbevoegdheid zo laag mogelijk in de organisatie/samenleving

🤜🏿 🤛🏻 **Wij vinden diversiteit essentieel en onmisbaar**. Radicale gelijkwaardigheid is ons motto!

🏝️ **Wij bestaan voor een groot deel uit (en komen altijd op voor) mensen die zich wat verder buiten het gemiddelde bevinden**; Bij SL!M zijn ook de parels van de samenleving welkom, zoals ouderen, creatievelingen, statushouders, woonwagenbewoners, neurodiversen, daklozen, mensen met een psychische kwetsbaarheid, analfabeten, etc

🪞 **Wij durven onszelf te zijn en stemmen dan ook als onszelf!**

Kortom, wij sluiten niemand uit en zijn er voor alle inwoners van de gemeente Leeuwarden die ons nodig hebben!

Het verhaal achter onze naam.

Onze naam spiegelt ons doel en onze veelzijdigheid! De eerste twee letters staan voor ;
Sociaal Lokaal en de I en M hebben een even grote diversiteit aan betekenissen als de opbouw van de partij. Om een idee te geven:
Sociaal Lokaal I'm
Sociaal lokaal is mensenwerk.
Sociaal lokaal is meer
Sociaal Lokaal in mienskip
Sociaal Lokaal in mensen
Sociaal Lokaal in maatwerk
Sociaal Lokaal in meedenken
Sociaal Lokaal in mededogen
Sociaal Lokaal in meedoen
Etc…

Waar staan wij voor?

🌱 SL!M Sociaal, Menselijk, Anders.
Ons motto is mensen boven systemen en ons woord is samenredzaamheid

Onze visie en missie.

Wij bouwen aan een Leeuwarden waarin ieder mens telt.
Waar beslissingen niet over mensen, maar mét mensen worden genomen.
Wij geloven dat vooruitgang begint bij vertrouwen, gelijke kansen en échte verbinding. Mensenrechten, en ons uitgangspunt dat iedereen radicaal gelijkwaardig is, zijn onze ankers. (Bio)diversiteit staat voorop zowel in natuur als cultuur, in onze politiek en onze kijk op de samenleving. Dit moet actief gestimuleerd en mogelijk gemaakt worden!
Wij maken ons hard voor alles wat kwestbaar is. Van mensen in armoede tot monumenten en van de natuur tot onze jongeren of ouderen.
SL!M staat voor politiek die dichtbij is, eerlijk luistert en durft te kiezen voor wat echt waarde heeft.

Wij investeren in mensen, niet in systemen.

💪🏻	**Samen sterk**
❣️.	**Leveren ieder vanuit eigen kracht en passie**
🦾.	**In verbinding met elkaar**
💛💙	**Maken Leeuwarden socialer, mooier en eerlijker**

Dat is SL!M

Wil jij bijdragen aan een Leeuwarden waar iedereen telt? Word actief, deel je ideeën en kom in gesprek met ons! Samen zijn we SL!M!

Onze Visie en Missie in 12 punten en plannen:

1. Sociaal Lokaal
2. Investeer in en met mensen, radicaal gelijkwaardig & nieuwe democratie
3. Wonen is een mensenrecht
4. Gelijk behandelen waar het kan, voortrekken waar het moet
5. Alles van waarde weegt mee!
6. Veilig, leefbaar, vriendelijk voor elkaar
7. Toekomst en preventie in de zorg
8. Duurzaamheid dicht bij huis
9. Sport, cultuur en ontmoeten
10. Van Schoolbank naar Bedrijfsvloer: Versterking van de Keten
    A) Inclusie: Onderwijs en Zorg als Eén Geheel
    B) Huisvesting: Gelijkwaardigheid als Bouwsteen
11. Recreatie&Toerisme
12. Bouwen aan vertrouwen

Hoe zien wij dit voor ons? Waar gaan wij ons de komende vier jaar sterk voor maken:

1. Sociaal Lokaal

We komen voort uit sociaaldemocratisch en duurzaam gedachtegoed. We handelen als lokale partij, onafhankelijk van landelijke partijen. SL!M is geworteld in de gemeente Leeuwarden. Wij kiezen wat goed is voor de mensen hier! Geen clubje, maar JOUW partij! Elke inwoner is voor ons gelijkwaardig: van de jongste tot de oudste, vanuit elke buurt, dorp en achtergrond. Samen lossen we het op: sociale wijken, veilige straten en eerlijke kansen voor iedereen. Wij kiezen vanuit ons kompas en wij zijn jouw stem in elke straat. Daarom gaan we veel korte lijnen onderhouden met alle mensen in onze gemeente. Alle vijftig mensen die op onze lijst staan zijn onze oren, ogen en voelsprieten. Iedereen die mee wil doen is -kosteloos- welkom en mag ons voeden!

SL!M staat voor:

- Zichtbaarheid in alle wijken en dorpen en stevige betrokkenheid, zowel bij problematiek als oplossingen
- Iedere inwoner van deze gemeente is ons even waardevol en willen wij in gelijke mate vertegenwoordigen! Veel van onze programmapunten zijn door inwoners van de gemeente aangedragen. Denk met ons mee! Als je goede ideeën hebt, laat ze ons weten.
- Niet langer 'praten over'. Wij staan voor het belang van ervaringskennis en -deskundigheid en willen dit als voorwaarde in besluitvorming en participatie. Niemand weet het beter dan de mensen waar het over gaat.
- De mensen van SLIM zijn zichtbaar voor àlle bewoners van de gemeente Leeuwarden. We voeren een actief social media beleid. Een ieder kan ons vinden en zijn of haar stem laten horen. Wij laten deze stem terugkomen: in de raad, in ons beleid, in ons stemgedrag.

2. Investeer in en met mensen, radicaal gelijkwaardig & nieuwe democratie

We brengen het persoonlijke terug in de politiek. Politiek moet weer van de mensen worden. Onze vertegenwoordigers stemmen op basis van overtuiging en gevoed door het gesprek met de mensen die zij vertegenwoordigen.
De gemeente zou in onze ogen meer faciliterend moeten werken, waarbij naast de inwoners staan het uitgangspunt is en niemand hetzelfde is. Waar iedereen en alle meningen evenveel waard zijn. Gelijkwaardigheid is voor ons geen ideaal, maar ons uitgangspunt. We luisteren, delen macht, verantwoordelijkheid en erkennen ieders unieke waarde.
Beleid werkt alleen als het van onderop ontstaat en groeit. We betrekken inwoners vanaf het begin af aan. Uit onderzoeken blijkt dat veel gemeentelijke participatievormen (adviesraden, consultaties, inspraakrondes) formeel bestaan in verschillende hoedanigheden maar dat echte inspraak en invloed voor veel inwoners ontbreekt. Vaak zijn het dezelfde "vaste betrokkenen" (hoogopgeleiden en mondige burgers) die meedoen terwijl kwetsbare of minder mondige groepen weinig gehoord worden. Ook hen willen wij betrekken. Soms bereikt informatie ze niet, waardoor ze het idee krijgen dat hun stem niet telt. Dat leidt tot teleurstelling, dat moet anders! Het moet SLIM: Samen Luisteren, Invloed geven en Meteen terugkoppelen.
Samen denken, samen doen en samen de verantwoordelijkheid dragen.

Daarom pleiten wij voor:

- Toegankelijkheid van evenementen moet niet slechts een inspanningsverplichting hebben, maar gewoon verplicht zijn in onze subsidieverordening.
- Budget waarmee inwoners zelf aan de slag kunnen (burgerbegrotingen) in hun eigen omgeving moet een vanzelfsprekend middel worden in onze gemeente.
- Veel meer wijkgesprekken en raadsleden en -vergaderingen op locatie om de lijnen tussen bestuur en inwoners te verkleinen.
- Veel inzet op korte lijnen en zorg om te komen tot een gemeente die van ons allemaal is en waar we niet tegen maar voor en met elkaar werken
- Ruimte voor uitproberen van (radicaal) andere aanpakken en dus ook ruimte voor het maken en niet bestraffen van fouten.
- Geen rechtszaken meer, maar veel ruimte en faciliteiten als mediation en helpdesks voor het oplossen van geschillen, voorkomen en gemeente nu tegenover waarbij bewoners gaan ze weer naast elkaar elkaar staan, staan!
- Veel meer inzetten op samen met inwoners ontwikkelen (coproductie) waarbij de gemeente zich gelijkwaardig opstelt en faciliteert waar mogelijk
- Wij staan voor een menswaardig en uitvoerbare aanpak van opvang en integratie in Leeuwarden. Wij verzetten ons tegen de huidige asielwetten en het strafbaar stellen van illegaliteit, omdat dit mensen hulp laat mijden en lokaal handelen belemmert. In plaats daarvan kiezen wij voor kleinschalige opvang, snelle toegang tot begeleiding, taal en onderwijs.

> *Dream van Tessa Boot nr 22 op de lijst: "Als gemeente voeren wij geen buitenlands beleid maar hebben we wel een voorbeeldfunctie. Stilte of neutraliteit bij ernstige mensenrechtenschendingen kan bijdragen aan de normalisering van geweld en ontmenselijking. Daarom roepen wij onze gemeente op om de mensenrechtenschendingen in o.a. Soedan, Congo, Oekraine, Jemen en Myanmar te veroordelen en de genocide op het Palestijnse volk te erkennen. Gemeente Leeuwarden moet zich richting de Rijksoverheid uitspreken voor volledige erkenning van de Palestijnse staat, het stopzetten van alle steun aan Israël en het instellen van sancties zolang er geen vrede en gelijkwaardigheid is."*

3. Wonen is een mensenrecht

De wooncrisis wordt te pas en te onpas aangehaald, maar tegelijkertijd vooral worden (dure) gezinswoningen gebouwd in de nieuwbouwprojecten van onze gemeente. Juist de mensen die andere woonbehoeften hebben, zoals ouderen, studenten of alleenstaanden, worden onvoldoende meegenomen. Zij hebben niet een gezinshuis maar een levensbestendige gelijkvloerse woning, een voordelig appartement, een onconventionele woonmogelijkheid of een studio nodig. Het bouwen of creëren van woonruimte voor juist de groepen die de afgelopen jaren wat meer vergeten lijken te zijn, is een speerpunt voor SL!M.

Daarom maken we ons hard voor:

- Bij nieuwbouwprojecten minimaal 50% sociale huur
- We voeren een boete in tegen leegstand van woonruimte
- Het oprichten van een vorm van gemeentelijke verhuurbedrijf waardoor goede en betaalbare (eventueel tijdelijke) woonruimte beschikbaar komt. We hebben met de aanleg van De Pier gezien dat dat kan!
- Meer levensloopbestendige woningen in onze gemeente
- Actieve bemiddeling voor ouderen die kleiner willen wonen
- Inzet op gemeenschappelijke wonen en vormen waarin sociaal contact en zorg samenkomen zoals Knarrenhofjes of woongroepen. Door in te zetten op innovatieve initiatieven die elders goed werken en deze naar Leeuwarden te halen zoals naar Amerfoortsmodel vastgoed ombouwen voor specifieke doelgroepen (bv ouderen, statushouders en studenten) met een lage huur in ruil voor hulp aan elkaar.
- Meer starterswoningen en de invoering van de starterslening.
- Meer woonwagen vakken.
- Inzet op onconventioneel wonen voor die mensen die nu als overlastgevende daklozen voor veel problemen zorgen. We willen ook onconventioneel wonen niet alleen voor overlast gevers maar voor iedereen die dat wil. Vaak kunnen nieuwe, afwijkende naar innovatieve ideeën niet omdat bestemmingsplannen en/ of vergunning verlening in de weg zitten. Wij gaan op zoek naar manieren waarop dat wel kan omdat dit ook beweging in de woningmarkt gaat geven!
- Wij zetten in op Wonen Eerst door alle (dreigend) dakloze mensen te voorzien van een eigen woning. Ook voor de mensen met complexere problematiek wordt er ingezet op het verkrijgen en behouden van een eigen woning, door Housing First te bieden. Want pas met een thuis komt er ruimte om aan andere dingen te werken. Wij starten met het huisvesten van alle dakloze mensen door hen op te nemen in de urgentieverordering en voorkomen dat mensen dakloos raken door in te zetten op het voorkomen van huisuitzetting. In het geval dat huisuitzetting onoverkomelijk is, dan wordt er altijd gekeken naar passende herhuisvesting elders. Ook in dit geval betreft het een eigen woning, met een huurcontract op voor onbepaalde tijd op eigen naam. (stuk van Valencia).
- Meer mogelijkheden voor snelle (tijdelijke) woonruimte bij scheiding.

4. Gelijk behandelen waar het kan, voortrekken waar het moet

Echte gelijkheid betekent dat je verschil durft te maken. We geven meer waar minder kansen zijn, zodat iedereen - kansrijk en kansarm - mee kan doen. Dat is rechtvaardigheid in de praktijk. Wij zullen veel van onze inzet richten op bepaalde groepen inwoners en hen ondersteunen.

Wij nemen ons voor de komende 4 jaar het volgende voor:

- Wij willen dat de gemeente jongeren gaat faciliteren om plannen om te zetten in uitvoering en dus ook evenementen georganiseerd voor en door jongeren
- Het jongerenwerk moet structureel verankerd worden in het gemeentelijk beleid en ook zo gefinancierd worden. Door jongeren te ondersteunen op een manier die aansluit bij hun behoeften, kunnen veel problemen en overlast voorkomen worden!
- Door het aanstellen van een wethouder 'Ouderen' en het maximaliseren van de inzet op preventieve ondersteuning via netwerken en diensten zoals Mei Jo (verbonden aan Kwadrant), aanvaarden wij de uitdaging. Zo buigen we het zelfredzaamheidsmantra om in een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid, waarbij alle aangesloten ouderen voorzien worden van nuttige hulp, kennis en sociale activiteiten.

- Onvoorwaardelijk Veilige Nachtopvang: Iedereen die onverhoopt is aangewezen op de nachtopvang heeft recht op een veilige overnachtingsplek, ongeacht indicatie of papieren. Vanwege de toegenomen complexiteit van de doelgroep, pleiten wij daarnaast voor gespecialiseerde crisisplekken. Deze plekken moeten, met gespecialiseerde begeleiding, een veilige haven bieden aan mensen die de reguliere opvang niet kunnen gebruiken—voor zichzelf of hun omgeving.
- Extra inzet voor die groepen die dat nodig hebben. Denk aan de Regenboog community, woonwagenbewoners of de Nederlands-Caraibische gemeenschap.
- Statushouders moeten vanaf dag één mee kunnen doen in onze maatschappij. We zetten graag in op projecten en organisaties die dit bevorderen
- Mensen die aan het einde van iedere maand een stukje geld zoeken, zullen we op alle manieren en met alle ruimte die in landelijke wetten zit, proberen te helpen. Hoewel gemeenten niet gaan over inkomenspolitiek, zijn er nog genoeg mogelijkheden om ook het leven van een ieder die onder de armoedegrens zit, fijner te maken! Voorbeelden hiervan zijn:
    - Wij willen net als in Gemeente Sudwest de Toeslagen automatiseren. Iedereen die onder minima valt krijgt de toeslagen e.d. automatisch op de rekening.
    - Het invoeren van een liefdesbonus. We voeren een pilot in voor samenwonende mensen met een uitkering.
    - We verhogen de inkomens- en vermogensgrenzen voor bijzondere bijstand.
    - Het maximaal oprekken van de bijverdiensten naast de bijstand.
    - Kerstpakket voor minima en daklozen.
    - Het hardmaken voor betaling van vrijwilligerswerk.
    - Het meedoen aan experimenten om schulden kwijt te schelden waarbij we stevig inzetten op het vroeg signaleren en aanpakken van schulden, inclusief mogelijke kwijtschelding bij maatschappelijke meerwaarde.
    - Het schrappen van het eigen risico voor onze kwetsbaarste inwoners door mee te doen met het project van Menzis of in samenwerking met De Friesland/AVFriso iets soortgelijks op te zetten.
    - Verruiming of verbetering van het energieloket, naar voorbeeld van gemeente Opsterland, waar minima van de gemeente vouchers krijgen om energiebesparende maatregelen aan te schaffen!
    - of/en (aanbevelingen nibud): Huishoudens die vanwege een slecht geïsoleerde woning of een bovengemiddeld hoog noodzakelijk elektriciteitsverbruik moeite hebben met rondkomen, ontvangen een (extra) tegemoetkoming van de gemeente.

> Dream fan Lindsay (projectleider Quiet Leeuwarden en staat op plek 20): *"Wij willen het Doorpak budget -dat sinds 2019 incidenteel in Leeuwarden aan sociaal werkers de keuze geeft om zaken te financieren die buiten de potjes vallen- structureel verankerd is in het beleid. SLIM ziet dit als aangewezen middel om maatwerk te kunnen leveren en snel te kunnen handelen om situaties die uit de hand dreigen te lopen te kunnen ondervangen."*

5. Alles van waarde weegt mee!

Wat kwetsbaar is, verdient bescherming. Onze natuur, onze gemeenschapszin, onze monumenten, onze zorg voor elkaar, dat is de basis waarop een sterke samenleving rust.

SL!M zet zich daarom de komende vier jaar in op:

- De dwaling van de afgelopen jaren betreuren wij als het gaat om het plaatsen van woningen binnen de aanbevolen 300m van de Hounspolder. Wij hopen dat de Raad van State recht gaat spreken in het voordeel van de weidevogels.
- Meer groen in alle wijken, vooral waar dat nu minder is.
- Veel aandacht voor biodiversiteit in bermen en gemeentegroen.
- Een gemeentelijk energiebedrijf waarbij schoon, duurzaam en betaalbaar voorop staat.
- Ruimere en kosteloze inzet van grof vuil ophalen, waar dit een probleem is.
- Meer afstemming tussen boeren en natuur waarbij naar elkaar geluisterd wordt en gefocust wordt op de gedeelde belangen
- Actief beschermen van natuur in onze gemeente en meer inzet op voorlichting
- Dierenwelzijn en opvang moet vanzelfsprekend zijn en goed geregeld zijn in onze gemeente
- Duurzame maatregelen die ook voor onze meest kwetsbare inwoners iets oplevert
- Korte lijnen met woningbouw en gemeente, want bij schimmel in schuren en slaapkamers moet handelen vanzelfsprekend zijn.
- actieve bescherming van monumenten en stimuleren van archeologisch onderzoek in de gemeente.

6. Veilig, leefbaar, vriendelijk voor elkaar

Je veilig voelen in je huis, je straat en je gemeente zou een basisrecht moeten zijn. We gaan stevig inzetten op alle mogelijke vormen van preventie en zien het leggen van verbinding, speciale aandacht, maar ook optreden als dat moet als belangrijk onderdeel om onze gemeente veiliger te maken waar dat nodig is.
SL!M zet in op vrijheid voor iedereen overal. Dat kan alleen als er een veilige omgeving is. Samenwerking tussen Politie, handhaving, boa's, buurtvaders en jeugdigen maken dat mogelijk. Betrek de jeugd bij de politie. Maak ze politievrijwilliger. Laat ze verantwoordelijkheid nemen. En vraag van politie en handhaving dat ze rolmodel zijn zodat jeugdigen in hun rol kunnen groeien.
Het demonstratierecht en de vrijheid van meningsuiting vormen essentiële pijlers van een gezonde democratie. Deze vrijheden moeten actief beschermd worden, zodat iedere inwoner de ruimte heeft om op vreedzame wijze op te staan tegen onrechtvaardigheid en maatschappelijke misstanden aan te kaarten.
Ook veiligheid voor kwetsbaren is voor SL!M een speerpunt. Denk hierbij aan sociale kwetsbaarheid, maar ook aan veiligheid voor fietsers en voetgangers in het verkeer!

SL!M zet de komende jaren in op:

- Wij willen dat alle voor rotondes in de gemeente Leeuwarden voorrang voor fietsers geldt.
- Wij willen af van maatregelen en situaties waarin de fietser gebruikt wordt om automobilisten voorzichtiger te laten rijden (denk aan straten als Achter de Hove waar de fietsstroken zijn verdwenen).

- Shared Space levert voor mensen met een visuele beperking of mensen die niet zo snel zijn veel gevaarlijke situaties en onduidelijkheden op. Zeker met de steeds snellere fietsen moeten hier verandering in komen om de veiligheid(beleving) te vergroten.
- Op drukke doorgaande wegen moeten meer zebrapaden komen.
- De oversteek tijd voor voetgangers is op diverse plekken in onze gemeente niet toereikend en moet aangepast worden aan het looptempo van mensen achter een rollator.
- Wij zijn pertinent tegen het fotograferen en filmen door overheidsinstanties bij vreedzame demonstraties.
- Voortzetten van persoonsgerichte aanpak en projecten als Preventie met Gezag.
- Meer inzetten op organisaties en projecten waarin groepen nader tot elkaar komen of elkaar helpen.
- Blijvende inzet op organisaties als Tûmba of CoC en sociale veiligheid hoog op de agenda houden voor kwetsbare groepen.
- D&I beleid stevig implementeren binnen de gemeente en uitbreiden naar stakeholders.
- Meer inzetten op voorlichting en hulp aan specifieke doelgroepen zoals ouderen, jongeren, queercommunity of mensen met een biculturele achtergrond.
- Leefbaarheid en veiligheid: Binnen 4 jaar worden alle 30-km-zones echt veilig ingericht en pakken we 5 gevaarlijke kruispunten aan, in overleg met de wijkbewoners.
- Samen met jongeren gaan we een aanpak maken over fatbike-problematiek. Hoe zorgen we samen voor meer veiligheid?
- Voor daklozen wordt in Leeuwarden nu een boete stapeling systeem gehanteerd. Als ze genoeg boetes hebben, gaan ze gedwongen van straat af om de cel in te gaan. Wij willen - naar voorbeeld van Almere, Amsterdam en Leiden - de boetes op bestaan voor dakloosheid uit de APV hebben en samen met het veld een andere - meer voorliggende - aanpak ontwikkelen!

7. Toekomst en preventie in de zorg

Door te investeren in sterke wijken, gelijke kansen en vroege ondersteuning versterken we wat mensen zelf kunnen, voorkomen we zwaardere zorg en zorgen we dat hulp dichtbij, menselijk en samenhangend is.

- Wij willen dat er een Leeuwarder Preventieprogramma (LPP) komt, gericht op het versterken van de beschermende factoren in het leven van elke Leeuwarder jongere. Dit bestaat uit Georganiseerde Vrije Tijd en Gelijkwaardigheid (De IJslandse Kern) door het creëren van gelijke kansen en een structureel, laagdrempelig alternatief voor verveling en risicogedrag. (Voor uitgebreide informatie zie hoofdstuk 5)
- Bij alle zorg gaan we uit van het principe doen en aansluiten bij wat nodig is, met eigen regie als uitgangs- en vertrekpunt.
- Voorkomen is altijd fijner als genezen, daarom willen wij financiële en mentale vaardigheden op school en laagdrempelig op steunpunten
- Terugbrengen van zorg in de wijk. Een vertrouwd gezicht, die er snel kan zijn. Denk aan de straathoekwerkers van vroeger of (ggz) wijkverpleegkundigen. Wij denken hiermee sneller en efficiënter te kunnen werken, waardoor er minder opgeschaald hoeft te worden. Op de lange termijn bespaart dit geld.
- Wij ondersteunen de koers van de gemeente Leeuwarden rond Kansrijke Start en blijven investeren in de eerste 1.000 dagen, omdat dit de basis legt voor gezondheid, ontwikkeling en gelijke kansen.
- Wij hanteren een inclusieve, ecologische benadering: het kind hoeft niet "gerepareerd" te worden; het is het systeem — in onderwijs, opvang, jeugdhulp en de bredere omgeving, inclusief ouders — dat kritisch naar zichzelf dient te kijken. Dit vraagt voortdurend reflectie op

Dream van Danielle Rubingh (57) (voorheen zorgaanbieder, nr 37 op de lijst): *"We creëren voor de jongeren die nu uit Beschermd Wonen geschopt worden een plek waar de wietaanlevering wordt georganiseerd en een knuffelvarken rondscharrelt. Iedere bewoner heeft een eigen volwaardig appartement met voorzieningen of tiny house."*

normen, structuren, regels en verwachtingen, en de bereidheid deze aan te passen zodat alle kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen. (gezinsgerichte aanpak)

- Brugfunctionarissen/jeugdondersteuners versterken de verbinding tussen school, gezin en hulpverlening. Hun preventieve impact is groot, Daarom pleiten we voor uitbreiding van deze functie naar scholen en IKC's met sociale of maatschappelijke uitdagingen, afgestemd op de behoefte van de school, de gezinnen of de wijk
- We gaan inzetten op zichtbare wijkzorg die de mensen kennen en achter de voordeur komen.
- Deze zichtbare zorg gaat goed samenwerken met handhaving, politie en zorginstellingen.
- We zorgen dat er weer betaalde (basis- of buurt)banen komen waarmee we praktische zorg kunnen inzetten (zooi opruimen, helpen in de tuin of het huis, buddyzorg inzetten)
- We willen terug naar vroeger met de straathoekwerkers van weleer in nauwe samenwerking met de wijkteams ipv alle inzet van handhaving en politie. Verbinden in plaats van straffen.
- We vinden dat aan de achterkant duidelijk moet worden ontschot in de financiering waardoor oplossingen niet stuklopen op het feit dat ze vaak uit meerdere gebieden (bv jeugdzorg en Wmo) gehaald moeten worden en dat nu vaak stukloopt vanwege complexiteit
- We willen komen tot een dementie vriendelijke gemeente waarbij we initiatieven als het Odensehuis koesteren.
- We willen de mogelijkheid bieden om op- en af te schakelen en vergaande samenwerking tussen partijen rond moeilijke cliënten te creëren.
- Kleinschalige maatwerkopvang zoals in Metselawier waar het zorgbudget en dus de woonplek doorloopt als een persoon er even niet woont (bv omdat er een korte gevangenisstraf wordt uitgezeten).

8. Duurzaamheid dicht bij huis

We bewegen samen richting een toekomst waarin duurzaamheid centraal staat. Steeds meer mensen nemen stappen om hun woning te verduurzamen, maar niet iedereen kan die investeringen zomaar betalen.
Het gaat om kleine en grote maatregelen van simpele besparingen tot slimme duurzame aanpassingen. Zo werken we stap voor stap aan een groene, betaalbare en toekomstbestendige gemeente. Samen, eerlijk en SL!M.

Daarom kiezen we als gemeente voor een aanpak waarin niemand achterblijft:

- Voor iedere wijk maken we voor 2030 een concreet uitvoeringsplan voor energiebesparing en vergroening. Daarbij krijgen alle lage-inkomenshuishoudens energieadvies met simpele uitleg welke afspraken er zijn en wat je kan doen om je te weren van hitte of kou en je dus ook meer geld overhoudt in je portemonnee.
- Er komt een simpele, vaste kleine subsidie (500 euro) voor bewonersinitiatieven die aantoonbaar energie besparen of de wijk vergroenen.

9. Sport, cultuur en ontmoeten

Dream fan Eva Oenema (Cateraar ZZP chef): *"We maken in onze gemeente weer een culturele vrijplaats met opvallend lage huren, zonder betuttelende regelgeving en met ruimte voor veel experimenten en ruimte voor creaties zoals een pop-up restaurant."*

Bij SL!M vinden wij rust, ontspanning en samenzijn heel belangrijk. Onze samenleving lijkt steeds sneller te jagen en efficiëntie en geld boven onze menselijke waarden te stellen. Sport, cultuur en de tijd nemen voor ontmoetingen zien wij als groot belang voor een gezondere, sterkere en verbonden samenleving. Dit is niet in geld uit te drukken!

Daarom willen wij:

- Dat de meedoenpas verlengd wordt en uitgebreid.
- Dat bij grote evenementen als Koningsdag of het Bevrijdingsfestival alle activiteiten vrij te bezoeken zijn en overal eigen meegebrachte consumpties te nuttigen zijn.
- Inzetten op goede plekken waar mensen elkaar kunnen treffen zonder dat er een indicatie nodig is en juist uiteenlopende inwoners bij elkaar brengen met activiteiten in buurt- en dorpshuizen. Op plekken waar dit nodig is -denk aan initiatieven als Netwerkcentrum De Klomp, wijkcentrum Bilgaard of Heechterp- ondersteunen we extra.
- We gaan de wijken en buurtverenigingen stimuleren om meer activiteiten voor oudere jeugd (12-18) te stimuleren en jeugdhonken populairder te maken.

10. Van Schoolbank naar Bedrijfsvloer: Versterking van de Keten

Wij willen de schotten tussen de verschillende onderwijssectoren en het regionale bedrijfsleven doorbreken, zodat Leeuwarden een krachtige, vloeiende leer- en arbeidsmarkt keten wordt.
We willen ook aandacht vragen aan het ontwikkelen van de maakindustrie. Productie is belangrijk voor werkgelegenheid en de weerbaarheid van de regio. We willen ideeën podia geven, talenten ontwikkelen die met ondernemersplannen komen en gaan op zoek naar mentoren die het de slagen van de zweep kennen en willen gemeentelijke beurzen inzetten voor spin-off startups van de Hogeschool.

Economische activiteit hebben we nodig om geld te verdienen. Een deel van dat geld vloeit in de pot waarmee we kwetsbaren kunnen bijstaan. Zonder economie geen sociaal beleid. Dat verhaal moet tussen ieders oren.

We willen:

- Verbinding van PO t/m HO: De gemeente neemt de regie om periodieke overlegstructuren in te richten waarin besturen van het Primair Onderwijs, Voortgezet Onderwijs en Hoger Onderwijs samenwerken aan doorlopende leerlijnen. Dit zorgt voor een betere overgang en vermindert uitval.
- Arbeidsmarktafstemming: We intensiveren de samenwerking tussen het beroepsonderwijs (MBO en HBO) en het lokale MKB. Dit doen we om het aanbod beter af te stemmen op de regionale tekorten (bijvoorbeeld in techniek, zorg en energietransitie).
- Hulp naar Werk: Voor kinderen en jongeren met een kwetsbare positie die extra hulp nodig hebben bij de overstap naar werk, creëren we in samenwerking met scholen en het bedrijfsleven begeleide leerwerkplekken en stages. De gemeente faciliteert hierbij de noodzakelijke menskracht en matching.

- Organiseer meer werkgerelateerde evenementen om jonge mensen aan werkgevers in deze arbeidsmarkt regio te koppelen en geef veel ruimte aan start ups.
- Vanzelfsprekend willen we dat de basisbanen behouden blijven en liefst worden uitgebreid in aantal en soort. Naast basisbanen zien wij ook kansen voor betaalde buurtbanen. Dat zijn banen in de eigen buurt naar voorbeeld van de werkwijze van gemeente Den Haag.

10A. Inclusie: Onderwijs en Zorg als Eén Geheel

Ieder kind heeft recht op onderwijs en een plek om zich te ontwikkelen, ongeacht de zorgbehoefte of dat het de juiste papieren heeft. Onderwijs is een basisrecht. Elk kind dat in onze gemeente woont, verdient het om dus om naar school te gaan. In het geval van ongedocumenteerde kinderen; ook zij gaan gewoon naar school. De opdracht tot inclusie (Passend Onderwijs) vraagt veel van scholen en kan alleen slagen als onderwijs en zorg als eenheid functioneren.
Ieder kind in Leeuwarden verdient een eerlijke start. Hoewel de scholen gaan over de inhoud van de lessen, ziet de gemeente het als haar kerntaak om de ideale randvoorwaarden te scheppen voor sterk taal- en rekenonderwijs. Wij zien deze basisvaardigheden niet alleen als schoolvakken, maar als de ultieme instrumenten voor emancipatie en inclusiviteit.

Onze praktische invulling van de regierol:

- Vroegtijdige Aanpak (VVE): Wij investeren fors in de Voor- en Vroegschoolse Educatie. Door taal- en rekenachterstanden al bij de peuters op te sporen en aan te pakken, voorkomen we dat kinderen met een achterstand aan de basisschool beginnen.
- De Bibliotheek als Verlengde van de Klas: We versterken de samenwerking tussen scholen, opvang en de bibliotheek ('De Bibliotheek op School'). We zorgen dat elk kind, ongeacht de thuissituatie, toegang heeft tot een rijke taalomgeving en moderne leermiddelen.
- Bestrijding van Laaggeletterdheid in het Gezin: Omdat de basis thuis wordt gelegd, zet de gemeente in op een gezinsgerichte aanpak. Door ouders te ondersteunen bij hun eigen taalvaardigheid, creëren we een stimulerende omgeving voor het kind.
- Brede Scholen en Naschoolse Ondersteuning: Via de Brede School en buurtteams faciliteren wij extra ondersteuning en huiswerkbegeleiding voor leerlingen die van huis uit minder hulp krijgen. Zo zorgen we dat de portemonnee van de ouders niet de rekenvaardigheid van het kind bepaalt.
- Lokale Educatieve Agenda (LEA): Als regisseur brengen wij schoolbesturen, kinderopvang en maatschappelijk werk samen om sluitende afspraken te maken over de overgang van opvang naar school en van school naar werk."

Ons Beleid:

- Ontschotting van Budgetten: Wij dringen aan op maximale ontschotting van de gemeentelijke jeugdzorgbudgetten en de onderwijsbudgetten. Het is onacceptabel dat de financiering de samenwerking in de weg staat. Onderwijs en zorg moeten waar nodig en mogelijk als één integrale voorziening functioneren.
- Integrale Ondersteuning: De gemeente faciliteert de inrichting van vaste, multidisciplinaire teams – bestaande uit onderwijsprofessionals, jeugdzorg en sociale wijkteams – die rondom het kind en de school werken (het principe van ‘Eén Kind, Eén Plan’).
- Ruimte voor Zorg: In de afspraken over schoolhuisvesting (zie Pijler 3) zorgen we ervoor dat scholen de fysieke ruimte krijgen die noodzakelijk is om kleine groepen, rustplekken en gespecialiseerde ondersteuning binnen de school te organiseren.
- Wij werken niet mee aan wetten die hulp of scholing aan ongedocumenteerden strafbaar stellen (gejat van pvda amsterdam).

Dream van Tessa (nr 22 op de lijst): "*Ik droom van een samenleving waar we niet achteraf hoeven te repareren wat we eerder hadden kunnen versterken. Waar iedereen vanuit zijn/haar rol of professie de verantwoordelijkheid neemt om te investeren in een stevige basis, thuis, op school en in de opvang.*"

Onderwijs- en pedagogisch professionals moeten weer doen waarvoor zij zijn opgeleid. Leerkrachten richten zich op lesgeven en leren, pedagogisch professionals op het stimuleren van de brede ontwikkeling van kinderen. Ouders zijn hierin onmisbare partners.
Op elke school, opvang of in elk integraal kindcentrum is één vaste professional aanwezig: een jeugdondersteuner, brugfunctionaris of gebiedsteammedewerker. Een bekend en zichtbaar gezicht voor kinderen, ouders en collega's. Iemand die snel kan schakelen, zo nodig achter de voordeur komt en in een vroeg stadium preventief kan ondersteunen. Wanneer specialistische zorg nodig is kan dit persoon direct doorverwijzen, zonder omwegen. Deze professional blijft betrokken als vaste schakel tussen gezin, onderwijs, opvang en zorg. Zo wordt de jeugdzorg eenvoudiger en menselijker en vooral eerder.

10B. Huisvesting: Gelijkwaardigheid als Bouwsteen

De gemeente staat voor de taak om de komende jaren tientallen miljoenen te investeren in het verbeteren en vernieuwen van de onderwijshuisvesting. Wij gebruiken deze gemeentelijke regiefunctie en financiële hefboom om onze maatschappelijke doelen te realiseren.

Ons Beleid:

- Prestatieafspraken bij Investering: Bij elke substantiële investering in schoolgebouwen of nieuwbouw maken wij bindende afspraken met de schoolbesturen over de invulling van de inclusieopdracht en het bieden van de benodigde extra ruimte voor leerlingen met een speciale zorgbehoefte. Geen geld zonder maatschappelijke tegenprestatie.
- Gelijke Kansen en Spreiding: Met het oog op de uitbreiding van Leeuwarden en de ontwikkeling van nieuwe wijken, zullen wij bij de planning en positionering van nieuwe scholen actief sturen op een evenwichtige spreiding van de scholen om segregatie tegen te gaan.
- Flexibele en Duurzame Gebouwen: Nieuwbouw moet flexibel zijn, zodat gebouwen makkelijk aangepast kunnen worden aan veranderende onderwijs- en zorgbehoeften (bijvoorbeeld de inrichting van tijdelijke zorglokalen). Daarnaast stellen wij hoge eisen aan duurzaamheid en een gezond binnenklimaat.

11. RECREATIE & TOERISME

Voor recreatie en toerisme zien wij vooral dat er veel meer balans moet komen tussen Leeuwarden als stad en haar 35 dorpen.

Wij staan voor een aantal impulsen als het gaat om:

- Het stroomlijnen van vergunningsprocedures voor nieuwe, duurzame logiesconcepten.
- Het bieden van data en inzichten (monitoring) om ondernemers te helpen hun aanbod te optimaliseren.
- Gezamenlijke inzet op duurzaamheid en het werven van gastvrij personeel (inclusief meertalige dienstverlening).

- Het afstemmen van de marketinginspanningen (VISIT Leeuwarden) op het aanbod in de dorpen en de stad.

ARBEIDSMARKT
Wat betreft de arbeidsmarkt hebben wij veel ideeën (zie ook hoofdstuk 2 in onze lange versie)

12. Bouwen aan vertrouwen

Overal lijkt efficiëntie ten koste van menselijk contact te gaan. SL!M wil juist vanuit laagdrempelige hulp en mensen boven systemen werken. We gaan voor een gemeente waar bereikbaarheid, menselijk contact en korte lijnen vanzelfsprekend zijn!

De toeslagenaffaire en het hardvochtige handhaven van de uitkeringsregels hebben diepe littekens achtergelaten en daarom willen wij:

- Veel inzet om de slachtoffers van de toeslagenaffaire te ondersteunen en compenseren waar mogelijk.
- Bij inzet van AI, digitalisering of automatisering moet er altijd menselijk contact mogelijk blijven.
- Erken woonwagenbewoners als een volwaardige, eigenstandige woon- en leefgemeenschap, met recht op een passende woonvorm en voldoende standplaatsen (veel te lang krijgen de inwoners niet duidelijkheid over hun staplekken).
- Houvast door actie: samen knelpunten oplossen. We pakken laagdrempelig met inwoners rotzooi, onveilige oversteekplaatsen, kapotte verlichting, lange wachttijden aan loketten, slechte bereikbaarheid en ontoegankelijkheid aan – zodat iedereen mee kan doen. Bijvoorbeeld: 3 maandelijkse wijkspreekuren om top-5 knelpunten per buurt te kiezen en ze te linken aan de juiste afdeling binnen de gemeente, want menselijk contact en korte lijnen moeten vanzelfsprekend zijn.

Over de organisatie van het werk (Diversificatie)
Samenwerken over muren en niveaus heen Wij geloven niet in ivoren torens of een strikte scheiding tussen 'denkers' en 'doeners'. Wij willen de gemeentelijke organisatie zo inrichten dat ambtenaren van verschillende opleidingsniveaus en achtergronden standaard samenwerken in integrale teams. Door beleid en uitvoering fysiek en organisatorisch samen te brengen, zorgen we dat plannen altijd getoetst worden aan de praktijk en dat de menselijke maat de norm is. Werk wordt bij ons georganiseerd rondom de inwoner, niet rondom de hiërarchie.

Over gegevensopslag (Digitale Soevereiniteit)
Digitale onafhankelijkheid en privacy De gegevens van onze inwoners zijn van de inwoners zelf. SL!M kiest voor digitale soevereiniteit: wij willen dat gemeentelijke data en publieke diensten worden opgeslagen en beheerd op Europese bodem, onafhankelijk van Amerikaanse tech-giganten. Privacy is een basisrecht; we moeten voorkomen dat onze lokale democratie en de privacy van Leeuwarders afhankelijk worden van wetgeving en commerciële belangen van buiten de EU.

Een Slimme en Eigenwijze Organisatie
Gegevens lokaal: Geen opslag van gevoelige burgerdata bij Amerikaanse bedrijven; wij kiezen voor Europese cloud-oplossingen.

Mix van talent

Wij willen in het gemeentehuis af van de eilanden. Werk wordt zo georganiseerd dat mbo-, hbo- en wo-geschoolde collega's samen aan oplossingen bouwen. De praktijkkennis van de uitvoering is bij ons net zo leidend als de theoretische kaders.

Wij gaan dus voor <u>Anders Denken, Anders Doen</u>

We durven vragen te stellen waar anderen stoppen met denken.
We zijn niet bang om 'anders' te zijn, dat is juist onze kracht.
SL!M is politiek met lef, warmte en gezond verstand.

Onze Kern in 3 woorden: Sociaal. Menselijk. Anders.

- 💬 Sociaal: omdat niemand er alleen voor staat.
- 💔 Menselijk: omdat ieder mens telt.
- ⚡ Anders: omdat het tijd is dat politiek weer écht wordt.

Naast de beknopte versie bieden wij hieronder voor de mensen die op zoek zijn naar meer achtergronden en ideeen van SLIM deze uitgebreide hoofdstukken:

Voorwoord SL!M: Sociaal, Menselijk, Anders

Iedereen in de gemeente Leeuwarden verdient de ruimte om een fijn, waardig en vrij leven te leiden in verbondenheid met elkaar. Hoe dat leven eruit ziet, verschilt per persoon, maar een aantal dingen zijn voor iedereen onmisbaar: een fijne, betaalbare woning, genoeg inkomen om rond te komen, een gezonde leefomgeving en mensen op wie je kunt rekenen.
Een stevige basis maakt dat je kunt meedoen. Niemand alleen. Iedereen samen.

Vertrouwen als Fundament

-Grote uitdagingen, echte mensen

Leeuwarden is een gemeente met een stad en 35 dorpen vol prachtige historische wortels en een levendige, diverse toekomst. Maar we zien ook dat te veel burgers zich niet gehoord voelen en dat het vertrouwen in de (lokale) politiek onder druk staat. Bij de vorige gemeenteraadsverkiezingen stemde slechts de helft van alle stemgerechtigden in onze gemeente. De kloof tussen het Stadhuis en de straat is te groot geworden.

Dat moet anders!

Onze partij, geworteld in links-progressieve idealen, is opgericht met één duidelijk doel: het herstellen van het wederzijds vertrouwen tussen de gemeente en haar inwoners. Wij geloven in de kracht, de kennis en de veerkracht van de Leeuwarder burger.

Onze visie is eenvoudig en radicaal tegelijk: iedereen is gelijkwaardig. Waar je vandaan komt, wat je gelooft, wie je liefhebt of hoeveel je verdient, het mag nooit bepalen of je meetelt. We zijn op elkaar aangewezen en juist in die verbondenheid schuilt onze kracht.

Onze samenleving verandert snel. Digitalisering, klimaatverandering en demografische verschuivingen raken ook Leeuwarden. We krijgen te maken met dubbele vergrijzing, meer chronische ziektes en een krimpende beroepsbevolking. Dat vraagt om nieuwe oplossingen en sociale innovatie.

Daarnaast staat de betaalbaarheid van woningen onder druk, vooral voor jongeren, starters en ouderen. Nieuwe generaties vragen zich af of hun toekomst nog zeker is. Tegelijkertijd raakt de gezondheid van mens, dier en planeet steeds verder onder spanning. De energietransitie biedt kansen, maar moet wél toegankelijk blijven voor iedereen, juist voor mensen met een kleinere beurs.

Ook maatschappelijke onzekerheid, oorlogen en online polarisatie laten hun sporen na. Feiten worden soms betwijfeld, groepen tegenover elkaar gezet. En toch blijft de behoefte aan verbinding groot: vriendelijkheid aan het loket, een buurt die omkijkt naar elkaar en een overheid die luistert. Dat blijft het fundament waarop wij willen bouwen.

Wij staan voor een gemeente waar we investeren in echte sociale zekerheid, duurzaamheid en betaalbare woningen. Maar bovenal, een gemeente waarin het sturen vanuit wantrouwen wordt vervangen door een cultuur van vertrouwen en gelijkwaardigheid.

We streven naar een samenleving waarin niemand vooruit hoeft te komen ten koste van een ander. Waar mensen die tijdelijk of langdurig steun nodig hebben die steun ook krijgen. Solidariteit vormt de onderlaag van ons denken.

We vinden het belangrijk zorgvuldig om te gaan met de aarde die ons draagt. Een leefbare toekomst vraagt bewuste keuzes en bescherming van wat kwetsbaar is. Dat doen we vanuit menselijkheid, niet vanuit systemen.

Voor SL!M begint meedoen bij zekerheden dicht bij huis: een betaalbare woning, voldoende inkomen, toegankelijke zorg, veiligheid in de buurt en voorzieningen die werken. Vanuit die basis kan iedereen bijdragen aan een sterk en veerkrachtig Leeuwarden.

Wij willen het saamhorigheidsgevoel versterken vanuit de de overtuiging dat ieder mens ertoe doet. Wij willen mensen elkaar laten ontmoeten, zij die al hun leven lang in Leeuwarden wonen en zij die hier korter zijn. Wij allemaal; oudgedienden en nieuwkomers zijn mede-bouwers van de samenleving. Door ontmoeting, gelijkwaardigheid en wederzijdse steun versterken we saamhorigheid — voor iedereen

Van de straat naar de raad en van de raad naar de straat

We willen dat politiek weer persoonlijk en voelbaar wordt. Dat inwoners niet alleen inspreken, maar echt meedoen. Dat de raad luistert naar de straat, en de straat gehoord wordt in de raad. Anders gezegd: politiek die naast mensen staat.

We willen verruwing en polarisatie tegengaan en investeren in verbondenheid. In een Leeuwarden waar mensen elkaar kennen, zien en helpen. Waar menselijkheid het uitgangspunt is en niemand buiten de boot valt. Niemand alleen.

Samen maken we het mogelijk

De uitdagingen van deze tijd vragen om samenwerking tussen inwoners, organisaties, bedrijven en overheid. Voor goede zorg, nieuwe woningen en een veilige, schone leefomgeving hebben we elkaar nodig. Met verdeeldheid komt niets van de grond; met verbinding des te meer.

Dit programma is geschreven vanuit vertrouwen in mensen, vanuit aandacht voor wat echt waarde heeft en vanuit de overtuiging dat we samen verder komen van heel groot tot heel dichtbij

Wij zijn hier niet om over u te praten, maar met u. Wij zijn de partij die de burgers het vertrouwen geeft dat zij verdienen, en die het vertrouwen in een progressieve toekomst voor Leeuwarden terugwint. Samen maken we van Leeuwarden een socialere, groenere en eerlijkere gemeente.

- **Sociaal: omdat niemand er alleen voor staat.**
- **Menselijk: omdat ieder mens telt.**
- **Anders: omdat het tijd is dat politiek weer écht en van ons allemaal wordt.**

Svetlana Akolzina, Heleen Bakker, Erik de Boer, Tessa Boot, Monique Buising, Ronald van Buuren, Harmina Dijkstra, Bastianne, Dokter, Roberto Escalona, Mandy Francisca, Jente Gosens, Jildou Hania, Xavière Heeremans, Jollanda Helena, Rita Hogerhuis, Wim Hokken, Danait Isak, Esther de Jong, Cem Kaya, Freija Loonstra, Femke Molenaar, Nico Oegema, René de la Porte, Cristina Pinna, Jacob Jan Rentenaar, Rudi Reppert, Debbie Reyes, Danielle Rubingh, Judith de Ruiter, Patricia Ruurda, Wopke Schaafstal, Lindsay Stegenga,

Jennifer Stroop, Georgina A. Tan, Sebas Veenstra, Mariska Visser, Petra Visser, Mahalia Westra, Gretha Wilpstra, Tabasum Yaqubi, Trang, Saida Youssef, Meijer ten Zijthoff, Lucas Zwolle

Onze mensen die voor SL!M op de lijst staan hebben volop motivatie om te laten zien dat het echt sociaal, menselijk en anders kan!

Hoofdstuk 1

Hier zorgen we voor elkaar, omdat niemand alleen mag staan.

Opleiding, werk, inkomen en gezondheid vormen voor veel mensen de stevige bodem onder het dagelijks leven. We vinden het belangrijk dat iedereen daarop kan rekenen: een inkomen waarmee je de maand doorkomt, een dokter wanneer je ziek bent, een goede opleiding voor jezelf en je kinderen, en een veilige plek waar je je thuis voelt. Dit zijn geen extra's, maar gewone zekerheden die ieder mens nodig heeft om een stabiel leven op te bouwen.

Toch is dat niet voor iedereen vanzelfsprekend. Ook in Leeuwarden hebben sommige mensen meer kansen dan anderen, of simpelweg meer geluk. Daarom is het belangrijk dat niemand alleen hoeft te staan wanneer het leven ingewikkeld wordt.

Sterke wijken en dorpen

We geloven in wijken en dorpen waar mensen elkaar kennen, helpen en samen zorgen voor een prettige leefomgeving. Goede voorzieningen zijn daarbij onmisbaar: scholen, buurthuizen, sportverenigingen en andere plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten, ongeacht inkomen of achtergrond. Juist daar ontstaat verbinding, en juist daar werken bewoners samen aan een sterke, leefbare buurt.

We gaan uit van vertrouwen. Bewonersinitiatieven, vrijwilligers en lokale organisaties verdienen ruimte en steun. Alleen samen kunnen we onze wijken en dorpen socialer en duurzamer maken. Dat vraagt om een gemeente die luistert, meedenkt en mogelijkheden zoekt. Niet uitgaan van "het kan niet", maar van "hoe kan het wél?" En als iets echt niet kan, dan duidelijk en begrijpelijk uitleggen waarom.

Werk en Inkomen: Iedereen Doet Mee! - Waardevol werk, meedoen en ontwikkelen

Voor veel mensen geeft werk structuur, sociale contacten en de kans om te groeien. Meedoen kan op veel manieren: via betaald werk, vrijwilligerswerk of activiteiten in de buurt. Wat telt, is dat mensen iets kunnen doen dat bij hen past en betekenis heeft.

Daarom is het belangrijk dat er meer kansen zijn voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt. Passend werk, vrijwilligersrollen of basisbanen in de buurt vergroten de bestaanszekerheid én de betrokkenheid bij de leefomgeving. Ook wijkbewonersbedrijven spelen hierin een waardevolle rol: ze helpen mensen weer mee te doen en geven een impuls aan de wijk of het dorp.

Visie: Werk als Waarde, Geen Plicht
Onze gemeente floreert pas echt als iedereen de kans krijgt om bij te dragen en een eerlijk bestaan op te bouwen. Wij zien werk niet als een middel om mensen te controleren, maar als een fundamenteel recht op zingeving, inkomen en sociale verbinding. Wij zetten in op Brede Welvaart: economische groei moet altijd leiden tot meer geluk en minder ongelijkheid.

Pijler 1: De Sociale Kloof Dichten en Armoede Bestrijden

Wij maken de stap naar werk financieel lonend en bieden maatwerk om de hoge bijstandscijfers structureel te verlagen.

- Financiële Zekerheid Eerst: Wij pleiten voor een lokale inkomensaanvulling bovenop de landelijke bijstandsnorm voor kwetsbare groepen om de armoedeval te verkleinen. Werken moet lonen.
- De Gemeentelijke Basisbaan: Wij werken, in samenwerking met het Rijk, de Basisbaan voor mensen die door complexe problemen geen regulier werk kunnen vinden, verder uit. Deze gesubsidieerde, maatschappelijk waardevolle baan met een vast inkomen boven bijstandsniveau is inmiddels bewezen van waarde, maarbdoor de hoge kosten -nog steeds- niet optimaal benut in relatie tot de hoeveelheid mensen met een lange afstand tot de arbeidsmarkt.
- Simpele Participatiewet: Geen overbodige bureaucratie en controle, maar vertrouwen, persoonlijke begeleiding en focus op het wegnemen van de échte belemmeringen (schulden, gezondheid).

Pijler 2: Kwaliteit, Zekerheid en Duurzaam Werk

Wij sturen op kwalitatieve groei in duurzame sectoren en verhogen de arbeidsparticipatie door zekerheid te bieden.

- Geen Uitbuiting: Uitbuiting van arbeidsmigranten is uit den boze. De gemeente treedt hard op tegen werkgevers die misbruik maken van kwetsbare arbeidsmigranten (bv. door te hoge huurprijzen of onfatsoenlijke arbeidscontracten). Wij garanderen een fatsoenlijke huisvesting en arbeidsvoorwaarden voor *iedere* werkende in onze gemeente.
- Leefbaar Loon & Zekerheid: De gemeente zet zich actief in voor cao's die uitgaan van een leefbaar loon en dwingt naleving van het eerlijke loon af bij alle gemeentelijke opdrachten.
- Investeren in Transities: Wij gebruiken lokale subsidies en kennisdeling om MKB-bedrijven te stimuleren te investeren in de Circulaire Economie en Energietransitie. Dit creëert toekomstbestendige, hoogwaardige en groene banen.

Pijler 3: Antwoord op Demografische Krimp en Zorgvraag

Wij kijken vooruit: de daling van het aantal werkenden eist een strategische aanpak, met de Zorg als speerpunt.

- Zorggarantie: Om de zorg te kunnen blijven bieden, is een substantiële toename van het aantal zorgprofessionals nodig. Wij investeren met zorginstellingen en het onderwijs in:
    - Brede Werving: Het actief werven van zij-instromers, herintreders en gepensioneerden.
    - Werkdrukverlaging: Inzet van technologie en administratieve ontlasting van zorgpersoneel, zodat mensen langer en met plezier in de zorg blijven werken.
- Inclusie als Oplossing voor Krimp: De daling van het aantal werkenden wordt opgevangen door een maximale inzet op participatie. Elk talent telt: de grote groep uitkeringsgerechtigden, statushouders, jongeren en ouderen moeten volwaardig en duurzaam deel uitmaken van de arbeidsmarkt.
- Strategisch Werven: Wij zorgen voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat (goede woningen, cultuur, scholen) om hoogopgeleid personeel aan te trekken en te behouden voor de gehele Leeuwarder economie.

- We hebben extra oog voor de gemeente als voorbeeld werkgever.

Pijler 4: Lokale Motor en Echte Samenwerking

- Social Return On Investment (SROI): Wij verhogen de SROI-eis bij aanbestedingen. Bedrijven die voor de gemeente werken, moeten aantoonbaar en effectief mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt in dienst nemen of opleiden.
- Onderwijs en Arbeidsmarkt: Wij versterken de samenwerking tussen MBO, HBO en bedrijfsleven om de curricula beter af te stemmen op de toekomstige vraag (Techniek, Zorg en ICT).

Ons doel is helder: Geen één inwoner mag aan de zijlijn staan. Een sterke gemeente is een gemeente waar iedereen kan werken aan een goed leven in veilige en eerlijke omstandigheden.

Een basis om op te bouwen

Voor een deel van onze inwoners is rondkomen een dagelijkse zorg. Een ruimhartig armoedebeleid helpt, maar sommige zekerheden worden landelijk bepaald. Intussen ondersteunen we mensen die rond de armoedegrens leven, zodat zij wél kunnen meedoen.

We willen mensen met schulden vroegtijdig bereiken nog voordat problemen uit de hand lopen. Ons doel is om iedereen in deze situatie te vinden, te zien en te helpen, zodat niemand er alleen voor komt te staan. We vinden het belangrijk dat iedereen op zijn of haar eigen manier kan meedoen. Dat kan via werk, vrijwilligersactiviteiten of ondersteuning in de buurt. Daarom zetten we in op kansen voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt, het versterken van bewonersinitiatieven en het verbeteren van basisvoorzieningen.

Voor inwoners die moeite hebben om rond te komen, willen we een stevige basis bieden. Door vroeg in te grijpen bij schulden, mensen te helpen deel te nemen aan sport, cultuur en onderwijs, en door ondersteuning toegankelijk te houden, zorgen we dat niemand er alleen voor staat.

Hoofdstuk 2 *Veilig samenleven*

Openbare orde is iets wat we samen moeten bewaken. Het begint bij radicale gelijkwaardigheid: het idee dat iedereen evenveel recht heeft op veiligheid, respect en ruimte in de samenleving. Een wijk of dorp functioneert pas goed wanneer iedereen zich vrij kan bewegen zonder angst voor intimidatie, geweld of vernieling. Soms kunnen kleine groepen mensen veel invloed hebben op de sfeer op straat, waardoor anderen zich onveilig voelen. In een ideale wereld moeten meisjes en vrouwen zonder angst over straat kunnen lopen, op elk moment van de dag.

Daarom is het belangrijk om overlast door individuen of groepen serieus aan te pakken. Dat kan gaan om geluidsoverlast, agressief gedrag, rondhangende groepen of andere verstoringen van de rust. Dit moet niet gebeuren vanuit wantrouwen, maar vanuit het doel om de leefbaarheid voor alle bewoners te verbeteren.

Er zijn verschillende oplossingen mogelijk. Politie en handhaving spelen een belangrijke rol, maar een goede aanpak gaat verder dan dat. Preventie, gesprekken en betrokkenheid in de buurt zijn minstens zo belangrijk. Ook de wijkagent die iedereen kent, moet terugkomen. Een herkenbaar en vast aanspreekpunt in de buurt zorgt voor vertrouwen, sneller contact en een betere samenwerking met bewoners.

Initiatieven zoals buurtvaders laten daarnaast zien dat informele netwerken kunnen helpen om de straat weer veilig en rustig te maken. Door aanwezig te zijn, met jongeren te praten en een voorbeeld te geven, bouwen zij bruggen tussen bewoners en instanties.

Openbare orde is geen project van bovenaf, maar iets wat we samen dragen. Het gaat om een omgeving waarin verschillen mogen bestaan, maar waar gelijkwaardigheid en veiligheid altijd vooropstaan.

Hoofdstuk 3

Een plek voor iedereen, want wonen is een mensenrecht

Iedereen heeft recht op een veilige plek. Daarom vinden we het belangrijk dat vluchtelingen menswaardig worden opgevangen. Kleinschalige opvang en snelle doorstroming naar werk en wonen zorgen voor rust en kansen voor de mensen die veiligheid zoeken én voor de omgeving.

Werk, taal en een zinvolle daginvulling helpen nieuwkomers om sneller hun plek te vinden en hun leven opnieuw op te bouwen. Dat geeft vertrouwen, verbinding en perspectief.

In de komende jaren willen we bouwen aan wijken en dorpen waar mensen elkaar kennen, omkijken naar elkaar en zich veilig en gezien voelen. We investeren in plekken waar inwoners elkaar kunnen ontmoeten, in initiatieven die uit de samenleving zelf komen en in ondersteuning die dichtbij en menselijk is. Hierbij sturen we aan om de grote uitdagingen van onze tijd als uitgangspunt te nemen en niet een verdienmodel van investeerders.

We vinden dat het maatschappelijk vastgoed van de gemeente uitgebreid zou moeten worden en in deze gedachte benut moet gaan worden door het om te bouwen in woonplekken voor de groepen waar de afgelopen jaren te weinig voor is gebouwd; studenten, starters, kwetsbare inwoners en ouderen.

Wij zijn geen voorstander voor het apart bouwen waardoor ouderen bij ouderen zitten, maar juichen juist initiatieven toe waarbij ingezet wordt op ontmoeten en helpen!

Door gebouwen zo in te richten en te stimuleren dat groepen elkaar helpen (bijvoorbeeld lagere huur in ruil voor het maatschappelijk ondersteunen van buren) zien wij een win-win voor de toekomst.

Ook nieuwkomers horen erbij. We zetten in op menswaardige opvang, goede begeleiding en verbinding met de buurt. Zo bouwen we aan een gemeente waar iedereen een plek heeft.

Met toegankelijke dienstverlening, duidelijke taal en oog voor de menselijke maat werken we aan een gemeente die luistert, ondersteunt en samen met inwoners oplossingen zoekt.

Kortom: we versterken wat onze gemeente samenbindt van de straat naar de raad, en van de raad naar de straat. Niemand alleen.

Hoofdstuk 4

Een welvarende gemeente voor een brede welvaart

Pijler 1 **Leeuwarden en de Regio: Toerisme in Balans**

Onze gemeente, van de bruisende historische binnenstad tot de groene en waterrijke dorpen, bezit een ongekende aantrekkingskracht. Wij geloven dat toerisme een krachtig middel is om onze lokale economie te versterken en bij te dragen aan het behoud van ons cultureel erfgoed en landschap. Cruciaal hierbij is dat de lusten van het toerisme in evenwicht zijn met de lasten, zodat de leefbaarheid voor onze inwoners altijd voorop staat.

Pijler 2 **De Kracht van Onze Dorpen en het Platteland**

Wij willen de toeristische focus verbreden van de binnenstad naar onze waardevolle dorpen en het platteland. Hier liggen grote kansen voor slimme groei:

- Versterken Toeristische Kernen: Wij investeren gericht in de ontwikkeling van onze toeristische kernen, zoals Grou en andere waterrecreatiegebieden. Dit betekent onder meer de financiering en het onderhoud van essentiële voorzieningen (zoals openbare toiletten en afvalbeheer) om de gastvrijheid en leefbaarheid te garanderen.
- Faciliteren Plattelandstoerisme: We zien een groeiende vraag naar rust, ruimte en kleinschaligheid. We zetten in op het ondersteunen en faciliteren van plattelandstoerisme. Dit omvat de ontwikkeling van unieke logiesvormen zoals erfgoedlogies (denk aan herbestemming van boerderijen en kerken) en het bevorderen van kwalitatieve fiets-, wandel- en vaarroutes die de dorpen met elkaar en met de stad verbinden.
- Lokale Producten: We stimuleren de verkoop en promotie van streekproducten via culinair toerisme, waardoor de economische waarde direct bij de lokale boeren en ondernemers in de dorpen terechtkomt.

Pijler 3 **De Gemeente als Faciliteerder: Samenwerking met de Sector**

De gemeente is niet de aanbieder, maar de regisseur en verbinder van de toeristische sector. Om het beste product te garanderen en de doelen van de Visie Bezoek Leeuwarden 2025 te realiseren, gaan wij actief in gesprek met *alle* aanbieders:

- Structureel Overlegplatform: We creëren een open en laagdrempelig overlegplatform dat de gehele logiessector bestrijkt: van de grote hotels en campings tot de vele kleine B&B-aanbieders en verhuurders van bijzondere logies, maar ook de verhuurder van bootjes.
- Faciliterende Vraagstukken: In dit overleg bespreken we op welke concrete wijze de gemeente kan faciliteren. Dit betreft onderwerpen als:
    - Het stroomlijnen van vergunningsprocedures voor nieuwe, duurzame logiesconcepten.
    - Het bieden van data en inzichten (monitoring) om ondernemers te helpen hun aanbod te optimaliseren.
    - Gezamenlijke inzet op duurzaamheid en het werven van gastvrij personeel (inclusief meertalige dienstverlening).
    - Het afstemmen van de marketinginspanningen (VISIT Leeuwarden) op het aanbod in de dorpen en de stad.

Door deze samenwerking zorgen we ervoor dat ons beleid aansluit bij de praktijk en dat we de middelen uit de toeristenbelasting zo effectief mogelijk inzetten, ten gunste van zowel de stad als de hele regio.

Hoofdstuk 5

Een gezonde jeugd, fysiek en mentaal

De gemeente Leeuwarden heeft de afgelopen jaren waardevolle stappen gezet om de gezondheid van onze jeugd te bevorderen. Wij spreken onze diepe waardering uit voor de inzet van alle professionals en vrijwilligers binnen:

- JOGG (Jongeren op Gezond Gewicht): Voor de belangrijke focus op gezonde voeding en beweging.
- Wijkteams en Jeugdwerk: Voor de cruciale rol in vroegsignalering en laagdrempelige hulp.
- GGD Fryslân: Voor het in kaart brengen van de jeugdgezondheid en de inzet op preventie.

Deze initiatieven vormen een onmisbaar fundament. De recente cijfers van de GGD over toenemende mentale druk, middelengebruik (met name vapen) en gezondheidsverschillen tussen wijken maken echter pijnlijk duidelijk dat de huidige aanpak niet toereikend is.

Om écht een omslag te maken, moeten we stoppen met 'pleisters plakken' en durven investeren in een structurele, preventieve aanpak die de oorzaken aanpakt. Ons programma is daarom een uitbreiding en verdieping van de bestaande koers, geïnspireerd op het succesvolle IJslandse Model.

Inhoud: Het Leeuwarder Preventieprogramma (LPP)

Ons plan is gericht op het versterken van de beschermende factoren in het leven van elke Leeuwarder jongere:

A. Georganiseerde Vrije Tijd en Gelijkheid (De IJslandse Kern)

Het creëren van gelijke kansen door een structureel, laagdrempelig alternatief voor verveling en risicogedrag.

1. Het Leeuwarder Paspoort voor Talent:
    - Introductie van een jaarlijkse, gemeentelijk gefinancierde voucher van € 250,- voor elke jongere (10-18 jaar).
    - Besteding: Exclusief te gebruiken voor lidmaatschappen bij sportclubs, cultuurlessen, scouting en jeugdcentra in Leeuwarden.
    - Doel: De portemonnee van de ouder mag nooit een belemmering zijn voor de ontwikkeling van het kind.
2. Versterking Vrijetijdsstructuur: Extra investeren in sport- en cultuurverenigingen om hun capaciteit te vergroten en de openingstijden van jeugdcentra te verruimen, vooral in de wijken met de grootste gezondheidsachterstanden.

B. Mentale Weerbaarheid en Vroegtijdige Hulp; Het aanpakken van de toegenomen stress en psychische klachten.

1. De Gezonde School Coach: Structurele inzet van een laagdrempelige, onafhankelijke coach/preventiemedewerker (GGD/welzijn) op elke middelbare school, die direct aanspreekbaar is voor mentale problemen en middelengebruik, los van het schoolcurriculum.
2. Verbreding JOGG: Het JOGG-programma officieel uitbreiden met de pijlers Mentale Gezondheid en Middelengebruik (met specifieke aandacht voor vapen).
3. Uitbreiding jeugdondersteuners: naar alle scholen/IKC's met sociale en maatschappelijke uitdagingen.

C. Feiten en Ouderbetrokkenheid; Gebruikmaken van concrete feiten om de hele gemeenschap te mobiliseren.

1. De Jaarlijkse Jeugd Scan (LJS): De huidige GGD-monitor omzetten in een jaarlijkse, snelle meting per school en wijk. Zodat we direct weten waar de problemen *nu* spelen en waar we moeten bijsturen.
2. Wijkconvenanten: Het actief faciliteren en stimuleren van ouderbijeenkomsten in de wijken, om collectieve afspraken (bijvoorbeeld over de uitgaansklok en alcoholverstrekking) te bekrachtigen.

Middelen: Een Investering in de Toekomst

De kosten voor dit programma zijn een investering in de toekomst en verschuiven geld van dure curatieve zorg naar preventie.

Programmapunt	**Doel en Functie**	**Geschatte Jaarlijkse Kosten**
Het Leeuwarder Paspoort voor Talent (LPP)	Financiering van de € 250,- voucher voor circa 15.000 jongeren (incl. beheer en versterking aanbod).	€ 2.850.000
Gezonde School Coaches	3-4 fte laagdrempelige coaches op scholen voor mentale hulp en preventie.	€ 240.000
Jaarlijkse Jeugd Scan (LJS)	Uitbreiding van de GGD-capaciteit voor jaarlijkse, lokale dataverzameling en terugkoppeling.	€ 80.000
Verdieping JOGG & Procesbegeleiding	Extra middelen voor het aansturen van wijkconvenanten en verbreding van JOGG.	€ 40.000
TOTAAL VEREISTE INVESTERING	Investering in de gezondste generatie.	€ 3.210.000

Onze Stelling: De investering van € 3,21 miljoen per jaar is een onvermijdelijke investering om de jeugdzorgkosten, de GGZ-vraag en de maatschappelijke ongelijkheid op de lange termijn drastisch te verminderen. Een gezonde toekomst voor de jeugd van Leeuwarden is onbetaalbaar, maar de preventie is betaalbaar.

We bieden graag een beetje achtergrond bij deze stelling:

Gegevens GGD op basis van monitor 2023 over Leeuwarden

Mentale Gezondheid: Grootste Zorg

- Psychische Klachten en Stress: Een aanzienlijk deel van de jongeren ervaart psychische klachten (circa 25%) en voelt zich (zeer) vaak gestrest (circa 51%).
    - Oorzaken: Prestatiedruk (van zichzelf en van anderen), zorgen over de toekomst en de wereld spelen hierbij een grote rol.
- Eenzaamheid: Ongeveer 29% van de jongeren voelt zich eenzaam.
- Beschermende Factor: Jongeren die veel tijd met hun ouders doorbrengen of goed met hen kunnen praten, hebben over het algemeen een betere mentale gezondheid.

🚬 **Middelengebruik: Vapen in Opkomst**

- Vapen (E-sigaretten): Dit is een zorgwekkende, snelgroeiende trend. Ongeveer 40% van de jongeren heeft ooit gevapet en ongeveer 14% vapet wekelijks.
- Alcohol: Ongeveer 40% van de jongeren heeft de laatste 4 weken alcohol gedronken. Ongeveer 28% doet aan *binge drinking* (veel drinken in korte tijd).
- Wiet/Hasj: Ongeveer 9% heeft ooit wiet of hasj gebruikt.

Lichamelijke Gezondheid & Gewicht

- Hoewel jongeren hun lichamelijke gezondheid over het algemeen beter beoordelen dan hun mentale gezondheid (71% vindt deze goed/uitstekend), zijn er nog steeds zorgen over een gezond gewicht.
- De GGD monitort hierop, maar de specifieke recente cijfers over overgewicht in Leeuwarden voor deze leeftijdsgroep zijn niet direct in deze overzichten naar voren gekomen.

Kortom, het is vooral de mentale gezondheid die onder druk staat, terwijl middelengebruik, met name vapen, een groeiend probleem is.

De gemeente Leeuwarden hanteert een brede aanpak om de gezondheids- en jeugdproblematiek, gebaseerd op de GGD-cijfers, te adresseren. De aanpak richt zich op preventie, vroegsignalering en een integrale samenwerking.

Hier zijn de belangrijkste pijlers van het beleid:

1. Focus op Mentale Weerbaarheid en Welzijn

- Vroegsignalering: Er wordt sterk ingezet op het sneller herkennen van psychische problemen en stress bij jongeren, vooral op scholen.
- Preventieve Programma's: Er worden diverse laagdrempelige programma's aangeboden, vaak in samenwerking met scholen, jeugdzorg en welzijnsorganisaties, om mentale weerbaarheid te vergroten en stress te verminderen.
- Laagdrempelige Hulp: Initiatieven zoals Jongerencentra en inloopspreekuren bij wijkteams en de GGD worden versterkt, zodat jongeren makkelijk over hun problemen kunnen praten zonder direct een zwaar zorgtraject in te gaan.

2. Bestrijding van Middelengebruik (Specifiek Vapen)

- Educatie en Voorlichting: Er is een verhoogde focus op voorlichting over de risico's van roken en vapen (e-sigaretten), vooral op het basisonderwijs en middelbare scholen, om het gebruik te ontmoedigen.
- Naleving Tabaksverbod: De gemeente ondersteunt initiatieven om de naleving van het rookverbod op schoolpleinen en in de openbare ruimte te versterken.
- Inzet Jeugdwerkers: Jeugdwerkers worden ingezet om in directe communicatie met jongeren over middelengebruik te praten en hen te wijzen op hulpmogelijkheden.

3. Gezonde Leefstijl en Bewegen

- JOGG (Jongeren op Gezond Gewicht): Leeuwarden is een JOGG-gemeente. Dit programma richt zich op het creëren van een gezonde leefomgeving voor jongeren door gezonde voeding en meer bewegen te stimuleren, zowel thuis, op school als in de wijk.
- Sport en Beweging: Stimuleren van laagdrempelige sportactiviteiten en het beter benutten van sportaccommodaties en openbare speelplekken.

Integrale Samenwerking

De aanpak is integraal. Dit betekent dat de gemeente nauw samenwerkt met:

- Onderwijs: Voor het implementeren van gezondheidsprogramma's en signalering op school.
- GGD Fryslân: Voor monitoring, advies en preventie.
- Jeugdzorg en Wijkteams: Voor snelle en passende hulpverlening.
- Sportverenigingen en Welzijn: Voor een breed aanbod van activiteiten.

De gemeente zet in op het versterken van de zogenaamde 'Gezonde Generatie Leeuwarden' door een gezonde leefstijl, een sterke sociale omgeving en mentale veerkracht te bevorderen.

Resultaten in Europa:

Het model is, met de steun van het Europese onderzoeksprogramma 'Youth in Europe' (gecoördineerd door het IJslands Centrum voor Sociaal Onderzoek en Analyse, ICSRA), geïmplementeerd in diverse Europese steden.

Land/Regio	**Resultaten (Voorbeelden)**	**Conclusie**
Litouwen	Een significante daling in middelengebruik, vergelijkbaar met de IJslandse resultaten. De deelname van jongeren aan georganiseerde sportactiviteiten nam aanzienlijk toe.	Zeer succesvol: De Litouwse overheid heeft het model opgeschaald naar nationaal niveau.
Zweden (Bv. Örebro)	Daling van alcohol- en cannabisgebruik onder de 14- en 15-jarigen. De meest succesvolle gemeenten waren degenen die het meest strikt waren in het implementeren van de ouderlijke convenanten.	Grote winst op alcohol: Focus op de collectieve afspraken binnen de lokale gemeenschap is cruciaal.
Roemenië	Succesvol in het verhogen van de deelname aan georganiseerde vrijetijdsactiviteiten. Dit was het grootste effect, wat de primaire preventieve factor van het model bevestigt.	Verveling aangepakt: Het creëren van zinvolle alternatieven werkt als een sterke afleider van risicogedrag.
Nederland (Pilotgemeenten)	Resultaten zijn wisselend. In de gemeenten waar lokale, wijkgerichte data (de jaarlijkse peiling) goed werd gebruikt en de financiering voor jeugdactiviteiten structureel werd verhoogd, werden de beste resultaten geboekt op het gebied van daling in roken en alcohol.	Financiering is de sleutel: Zonder structurele overheidsinvestering in de vrijetijdsbesteding (het 'vrijetijdspaspoort') valt een belangrijke pijler weg.

Algemene Conclusie over de Implementatie

Onderzoek naar de internationale uitrol wijst op een paar belangrijke lessen voor Leeuwarden:

1. **Integriteit is Essentieel**: Het model werkt het best als alle vier de pijlers (Data, Ouders, Vrije Tijd, School) tegelijk en over een lange periode (minstens 3-5 jaar) worden geïmplementeerd. Gemeenten die zich richten op slechts één of twee aspecten, zien minder effect.
2. **Lokaal Eigenaarschap:** Het is cruciaal dat de ouders, scholen en lokale sportclubs het model zelf omarmen. Het is geen top-down overheidsprogramma, maar een maatschappelijke beweging die door de gemeente gefaciliteerd wordt.
3. **Preventie van Onzekerheid:** De focus ligt altijd op het versterken van de beschermende factoren (ouderbetrokkenheid, georganiseerde sport) in plaats van alleen het waarschuwen voor risico's.

Kortom, de resultaten zijn zeer bemoedigend, mits Leeuwarden bereid is tot een structurele, langjarige investering in de vrije tijd en de sociale structuur rondom de jeugd.

Hoofdstuk 6.

De Gemeente als Bondgenoot: Anders Organiseren

Om onze ambities waar te maken, moet de gemeentelijke organisatie zelf het goede voorbeeld geven. Wij willen een overheid die niet boven, maar tussen de mensen staat. Dat vraagt om een radicale koerswijziging in hoe we met data omgaan en hoe we onze eigen mensen inzetten.

Digitale Soevereiniteit: Onze data blijft van ons

Privacy is voor SL!M een fundamenteel mensenrecht. De gemeente beheert de meest persoonlijke gegevens van haar inwoners: van zorgdossiers tot financiële gegevens. Wij vinden het onacceptabel dat deze data wordt toevertrouwd aan grote Amerikaanse tech-giganten (zoals Microsoft of Google) die onder Amerikaanse wetgeving vallen.

- Europese Opslag: SL!M pleit voor een 'Cloud-Sovereignty' beleid. Wij willen dat alle gevoelige data van de gemeente Leeuwarden opgeslagen en verwerkt wordt op Europese bodem, onder strikte Europese privacywetgeving (AVG).
- Open Source: Waar mogelijk stappen we over op open-source software, zodat we niet afhankelijk zijn van dure en gesloten commerciële pakketten, maar zelf de controle houden over onze digitale infrastructuur.

De Inclusieve Werkvloer: Waardering voor alle niveaus

De kloof in de samenleving tussen 'Theoretisch opgeleid' – in de volksmond hoog opgeleid- en 'praktisch opgeleid' – in de volksmond laag opgeleid genoemd- mag niet binnen het gemeentehuis bestaan. De beste oplossingen ontstaan daar waar de theorie de praktijk ontmoet.

- Gemengde Teams: Wij gaan werkprocessen zo inrichten dat ambtenaren van verschillende opleidingsniveaus (mbo, hbo en wo) structureel samenwerken in vaste teams. Een beleidsmaker (wo) kan geen goed armoedebeleid schrijven zonder de dagelijkse ervaring van een klantmanager (mbo).
- Waardering van Praktijkkennis: In onze ideale organisatie is de kennis van de man of vrouw die buiten in de wijk staat net zo bepalend voor het beleid als de data uit de computer. We doorbreken de hiërarchie en organiseren het werk rondom de opgave in de buurt, niet rondom het functieniveau.
- Leeuwarder Afspiegeling: Het ambtenarenapparaat moet een accurate afspiegeling zijn van onze stad. We zetten actief in op het aannemen van mensen met diverse achtergronden, waaronder ervaringsdeskundigen en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, op alle niveaus van de organisatie.

Geen Systeem, maar Contact

Digitalisering mag nooit een drempel worden.

- Het Recht op een Mens: Bij elke digitale dienstverlening moet er altijd een fysiek alternatief zijn. Wij garanderen dat iedere inwoner die de gemeente belt of bezoekt een echt mens te spreken krijgt.
- Begrijpelijke Taal: De gemeente communiceert in begrijpelijke taal (B1-niveau). Juridisch jargon en ingewikkelde formulieren schrappen we; de overheid moet toegankelijk zijn voor iedereen, ook voor de 18% van onze inwoners die moeite heeft met lezen en schrijven.

Hoofdstuk 7

Onze Visie: Leeuwarden Veilig, Groen en Toegankelijk voor Iedereen

Leeuwarden en haar dorpen moeten plekken zijn waar iedereen zich veilig, vrij en snel kan verplaatsen. De tijd dat de auto de stad domineerde, is voorbij. Wij kiezen resoluut voor een mensgerichte en duurzame mobiliteit, waarin de veiligheid en het comfort van de meest kwetsbare verkeersdeelnemers – de voetganger en de fietser – altijd op de eerste plaats staan. Dit is niet alleen een kwestie van veiligheid, maar ook van leefbaarheid, gezondheid en inclusie.

1. De Voetganger en Fietser Altijd Voorop: Het Nieuwe Normaal

Onze verkeersvisie is gebaseerd op twee niet-onderhandelbare principes:

- Veiligheid Eerst: Voetgangers en fietsers moeten altijd veilig en voorgaan in het verkeer.
- Prioriteit bij Inrichting: Bij elke herinrichting, reconstructie of nieuwbouw komt het langzame verkeer (voetgangers en fietsers) op de eerste plaats. Het autoverkeer, inclusief snelle fietsers en fatbikes, komt op het tweede plan en wordt waar nodig ontmoedigd of vertraagd.

2. Radicalere Weginrichting en Stadsplanologie

Veilige Infrastructuur Boven Snelheid

Bij de reconstructie van wegen in zowel de stad als de dorpen, moeten de wegen zó worden aangepast dat er altijd fysieke veiligheid is voor het langzaam verkeer. Dit betekent:

- Brede en gescheiden fietspaden: Overal waar het kan, moeten fietspaden gescheiden zijn van de rijbaan en voldoende breed om inhaalmanoeuvres veilig te laten verlopen.
- Voetgangersvriendelijke oversteken: Veilige en goed verlichte oversteekplaatsen met een duidelijke voorrang voor voetgangers.
- Snelheidsbeperking: Het ontmoedigen van te hoge snelheden door middel van slimme aanpassingen zoals versmallingen, drempels en de inrichting van 30 km/u-zones.

Gevaarlijke Rotondes: Een Prioriteit voor Aanpak

Bepaalde rotondes in Leeuwarden, zoals de kruising Bleeklaan - Vliet, zijn berucht als 'blinde vlekken' en veroorzaken gevaarlijke situaties waarbij fietsers structureel over het hoofd worden gezien door het autoverkeer. Dit is onacceptabel.

- Fysieke Ontkoppeling: Wij zullen de gevaarlijke rotondes onmiddellijk aanpakken.
- Rotonde-Analyse: Een gemeentelijke 'Black Spot'-analyse moet de meest onveilige rotondes identificeren en een voorstel tot aanpak doen.

3. Inclusieve Openbare Ruimte: Weg met Obstakels én Onveiligheid

Wij streven naar een volledig inclusieve openbare ruimte. Dit betekent dat de ruimte voor *iedereen* veilig en toegankelijk is, ongeacht leeftijd, fysieke gesteldheid, of tijdstip van de dag.

Mensgericht Ontwerp van de Openbare Ruimte

Alle (her)inrichtingsplannen voor de openbare ruimte moeten expliciet voldoen aan de volgende normen, waarbij de focus ligt op de gebruiker in plaats van het voertuig:

1. Universele Fysieke Toegankelijkheid

De openbare ruimte moet drempelloos en obstakelvrij zijn om onafhankelijk gebruik door iedereen te garanderen:

- Vrije Doorgang: Gegarandeerde vrije doorgangsruimte van minimaal 150 cm op alle voetpaden, vrij van vast en tijdelijk meubilair.
- Drempelloosheid: Alle niveauverschillen en overgangen dienen te worden opgelost middels een vlakke afschuining met een maximale hellingsgraad van 5% (1:20).
- Visuele Hulpmiddelen: Het gebruik van contrastrijke materialen en de implementatie van tactiele geleidelijnen zijn verplicht bij cruciale oversteekplaatsen en openbaarvervoerhaltes.

2. Geborgde Sociale Veiligheid

De inrichting moet het gevoel van sociale veiligheid proactief bevorderen, met speciale aandacht voor kwetsbare groepen in de avond- en nachturen:

- Optimale Verlichting: Alle loop- en fietsroutes moeten worden voorzien van gelijkmatige, heldere verlichting die een hoge kleurweergave-index garandeert om gezichtsherkenning te vergemakkelijken. Donkere hoeken en schuilplekken moeten worden vermeden.
- Sociale Controle: Ontwerp de ruimte zodanig dat er voldoende zichtlijnen zijn en de activiteit langs de route wordt gestimuleerd, waardoor 'ogen op straat' aanwezig zijn.
- Direct Onderhoud: De (her)inrichtingsplannen moeten vergezeld gaan van een expliciete onderhoudsstrategie die snel herstel van kapotte verlichting en verwijdering van vandalisme garandeert, gezien hun directe impact op de veiligheidsbeleving.

- Fysieke Toegankelijkheid: Stoepen, paden en overgangen moeten vrij zijn van onnodige obstakels.

- Sociale Veiligheid Centraal: De inrichting van de openbare ruimte moet het gevoel van sociale veiligheid garanderen. Wij eisen dat bij alle (her)inrichtingsplannen expliciet rekening wordt gehouden met de veiligheidsbeleving van burgers, met name vrouwen, jongeren en ouderen die zich 's avonds of 's nachts op eenzame plekken verplaatsen.De Nieuwe Wijk: Gebouwd voor Mensen, Niet voor Auto’s

Nieuwe woonwijken worden integraal ontworpen vanuit het principe van het langzame verkeer.

- Korte lijnen: De stadsplanologie moet garanderen dat voorzieningen, scholen en recreatiegebieden voor voetgangers en fietsers makkelijk, snel en veilig bereikbaar zijn.
- Autovrije of Autoluwe Harten: De centra van nieuwe wijken moeten autovrij of zeer autoluw zijn, met parkeren aan de rand.

3. Leefbaarheid en Bereikbaarheid

Aanpak Onveilige Routes (Sociaal en Fysiek)

Er is dringende aandacht nodig voor fiets- en wandelroutes die als onveilig worden ervaren, zowel fysiek (verlichting, staat van het pad) als sociaal (afgelegen plekken, slecht zicht, groen dat schuilplekken biedt).

- Verlichting en Zichtbaarheid: Investeren in betere verlichting en het wegnemen van beplanting die het zicht belemmert. De verlichting moet zodanig zijn dat zij bijdraagt aan het sociale overzicht en angstgevoelens vermindert.
- Sociale Veiligheid: Regelmatige controle, het betrekken van bewoners bij het veiliger maken van hun routes, en de inzet van stedenbouwkundige principes die sociale controle bevorderen.Voorzieningen Terug naar de Menselijke Maat

De locatie van veel supermarkten en andere basisvoorzieningen nabij doorgaande wegen te concentreren, leidt tot onnodige autoverplaatsingen. Wij willen deze trend keren.

- Faciliteren van Buurtsupermarkten en Dienstverlening: Actief beleid voeren om supermarkten, kleine winkels en basisvoorzieningen weer binnen de woonwijken te vestigen.
- Slimme Stadslogistiek: Investeren in duurzame oplossingen (zoals cargofietsen) voor de bevoorrading van de binnenstad, om zwaar vrachtverkeer te minimaliseren.

4. Autoluwe Binnenstad: Meer Ruimte voor Beleving

Wij staan volledig achter het autoluw maken van de binnenstad en willen deze beweging verder versterken. Dit creëert ruimte voor groen, terrassen, ontmoeting en maakt de historische binnenstad weer van de Leeuwarder bevolking in plaats van een doorgaande route of een parkeerplaats.

Nawoord
Dit is het allereerste verkiezingsmanifest van SL!M. Met dit programma willen we Leeuwarden veranderen.
Radicaal sociaal. Absoluut gelijkwaardig. Fel groen.
Het is geen dichtgetimmerd document, maar een uitnodiging. Heb je het tot hier gelezen en ben je enthousiast, maar mis je nog één of meer concrete punten? Dan is de kans groot dat wij daar net zo enthousiast over zijn.
Daarom hebben we de pagina hieronder leeg gelaten. Gebruik die ruimte om jouw ideeën, wensen en actiepunten op te schrijven en stuur ze naar ons; leeuwardenslim@gmail.com

Samen maken we Leeuwarden SL!M.

Colofon

Aan dit verkiezingsmanifest konden alle mensen die zich bij SL!M gevoegd hebben, tussen eind november 2025 en begin januari 2026 schrijven.

Het manifest werd vastgesteld op 18 Januari 2026

Opmaak; Renate Ruijgh, Femke Molenaar en René de la Porte